

Bokanmälningar

David Gordon, Richard Edwards och Michael Reich: Segmented Work, Divided Workers

En typ av teorier som idag tenderar att komma tillbaka — i spåren av den sjunkande ekonomiska tillväxten — är de som behandlar långa vågor i ekonomin. Med långa vågor avses då svängningar som omfattar perioder med flera konjunkturcyklar. Se t ex Korpinen [1981]. Före andra världskriget fanns det ett betydande intresse för denna typ av teorier. Svängningar förklarades med förändringar av investeringar i realkapital med lång livslängd, t ex i transportsystem eller bostäder eller, som av Schumpeter, med förekomsten av innovationer med stor räckvidd vad gäller tillämpningsområden.

Ett färskt försök att etablera och förklara förekomsten av långa vågor i ekonomin utgör *Segmented Work, Divided Workers* (Cambridge University Press, £20, 1982) av David Gordon, Richard Edwards och Michael Reich (GER). De menar att USA (och till viss del den övriga industrialiserade världen) har haft fyra långa vågor sedan slutet av 1700-talet med en varaktighet av i genomsnitt ca 50 år, varje period med en uppgångsperiod om 30 år och en nedgångsperiod om 20 år. Deras huvudsakliga förklaring till dessa vågor är förändringar i arbetets organisation.

Under var och en av de tre senare långa vågorna dominerar enligt GER en viss form av arbetsorganisation, i tur och ordning: (1) bildandet av en industriell arbetsmarknad, (2) homogenise-

ring av arbetet, (3) segmentering av arbetskraften. Varje arbetsorganisation har en inledande utforskningsfas, en konsolideringsfas och en nedgångsfas. (Se *tabell 1.*) En viss arbetsorganisation dominerar under dess konsoliderings- och nedgångsfas.

Bildandet av en industriell arbetsmarknad

Perioden från 1840 till 1870 kännetecknades i USA av snabb tillväxt såväl vad gäller BNP som speciellt industriproduktionen. Den senare ökade delvis till följd av tekniska förändringar men viktigare var att verksamhet nu flyttades från hem och hantverksföretag till fabriker. Detta medförde en effektivare övervakning av produktionen. Periodens tillväxt innebar en snabb kapitalbreddning men endast en långsam kapitalfördjupning. Investeringarna var omfattande men tekniken förändrades endast långsamt. Det system som växte fram byggde på traditionell produktionsteknik och yrkesarbetarna/hantverksarbetarna hade fortfarande i mycket hög utsträckning kontroll över arbetsprocessen.¹

Under senare delen av 1800-talet ökade konkurrensen på olika varumarknader främst genom billigare

¹ En av författarna har i ett nyligen publicerat arbete (Edwards [1979]), mer i detalj behandlat utvecklingen av arbetsprocessen.

transporter. Det var emellertid svårt att öka produktiviteten vid den givna arbetsorganisationen. Hantverksarbetarna kontrollerade produktionstekniken och det var svårt att öka arbetsintensiteten. Vinsterna minskade, prisnivån var sjunkande och försök från företagen att sänka de nominella lönerna ledde till arbetskonflikter och kraftigt ökade motsättningar.

Homogenisering av arbetet

Företagens lösning på problemet blev en ökad mekanisering och med den ett minskat beroende av hantverksarbetarna. En ny kategori av skolad (semi-skilled) arbetskraft kom att dominera, medan såväl andelen yrkesarbetare som andelen oskolade arbetare minskade. Arbetskraften tenderade att bli mer homogen. Samtidigt som den skolade arbetargruppen växte steg dess löner jämfört med yrkesarbetarnas (hantverksarbetarnas).

Viktiga led i denna utveckling var introduktionen av utbytbara delar i maskiner och en allmänt ökad användning av maskiner. GER driver därvid tesen att mekaniseringen ofta inte infördes för att få kortsiktiga produktivitetshöjningar utan istället för att få ökad kontroll över produktionsprocessen. Arbetsorganisationen förändrades samtidigt i flera avseenden under perioden från 1890-talets början fram till 1:a världskriget: (1) mer homogena arbetsuppgifter, (2) ökade anläggningsstorlekar och (3) en ökad vikt vid förmännens arbete. Dessa faktorer ledde till en mycket snabb expansion av industrin och en snabbt höjd produktivitet.

Den ovan beskrivna formen av expansion ledde emellertid också den till problem för företagen. Arbetskraftsomsättningen var stor och efterhand bildades informella grupper bland de anställda som kunde påverka och dämpa arbetstakten (tidsstudiemännen kan ses som ett svar från arbetsgivarnas sida). Homogeniseringen av arbetet och de stora anläggningarna gjorde det samtidigt lättare för arbetarna att organisera

sig enligt industriprincipen. Deras förhandlingsstyrka växte, och antalet arbetskonflikter ökade.

Segmentering av arbetskraften

Stagnationen under mellankrigstiden vändes till en snabb tillväxt under de första decennierna efter andra världskriget. GER menar att orsakerna står att finna dels på makronivån — Bretton Wood, ökad statlig sektor och expansion av världsmarknaden — dels på mikronivån. Där är den viktiga förändringen en omstrukturering av arbetsprocessen. Arbetsmarknaden uppdelades nu i olika segment: för det första i en primär och en sekundär delmarknad och för det andra en uppdelning av den primära delmarknaden i en med mer självständiga arbeten och en med underordnade arbeten.^{2,3}

För att motverka den höga personalomsättningen och olika former av passivt motstånd på arbetsplatserna började företagen omstrukturera arbetsorganisationen. Anställningsformerna gjordes fastare, arbetsuppgifterna differentierades och arbetsgrupperna gjordes mindre. Senioritetssystem blev en vanlig form för befordran och interna arbetsmarknader växte fram. De som inte fick fast anställning inom en intern arbetsmarknad var i stället hänvisade till arbeten inom den sekundära marknaden, antingen i mindre företag eller inom större företag där anställningarna var osäkrare. Uppdelningen på olika arbetsuppgifter inom den primära sektorn och mellan den primära och sekundära sektorn kom ofta att gå efter

² Edwards a a behandlar utförligare uppdelningen av den primära sektorn i olika segment

³ I de tidiga formuleringarna av teorin om den duala arbetsmarknaden betonades arbetskraftsutbudets roll och en bristande rörlighet mellan den sekundära och den primära arbetsmarknaden. Se t ex Doeringer och Piore [1971]. Dessa delar av den duala arbetsmarknadsteorin har kraftigt kritiserats av Cain [1976] och Wachter [1974]. I senare versioner spelar i stället efterfrågesidan den helt dominerande rollen och inga antaganden görs vad gäller rörligheten mellan de båda sektorerna. Se t ex Edwards a a Berger och Piore [1980] och Williamson (ed) [1981].

Tabell 1. Långa vågor och organisation av arbetet i USA.

Lång våg	fas	Tidsdatering (approximativ)	Bildandet av en industriell arbetsmarknad	Homogenisering av arbetet	Segmentering
I	A	1790-talet till ca 1820			
	B	Ca 1820 till mitten av 1840-talet	Explorering		
II	A	Mitten av 1840-talet till ca 1873	Konsolidering		
	B	Ca 1873 till slutet av 1890-talet	Nedgång	Explorering	
III	A	Slutet av 1890-talet till 1:a världskriget		Konsolidering	
	B	1:a världskriget till 2:a världskriget		Nedgång	Explorering
IV	A	2:a världskriget till början av 1970-talet			Konsolidering
	B	Början av 1970-talet och fortfarande pågående			Nedgång

ras eller kön.⁴ Denna utveckling tolkar de som ett resultat av en kompromiss mellan företag och fackföreningar.

Kriserna i början av 1970-talet ledde enligt GER till att det system av arbetsorganisation som utvecklats under tiden efter 2:a världskriget började brytas ner. Arbetarna kan idag inte längre vara säkra på reallöneökningar och antalet nedläggningar och uppsägningar ökar. När konflikterna har ökat har företagen svarat med ökad andel arbetsledande personal, ökad utflyttning av anläggningar från de gamla industriområdena till sydstaterna och utomlands och en hårdare attityd till de fackliga organisationerna. Dessa är för närvarande på defensiven.

GER menar att det gradvisa sönderfallet av de fredliga förhållandena på arbetsmarknaden har lett till att stabiliteten och effektiviteten i underordnade arbeten inom den primära arbetsmarknaden redan har börjat urholkas och att det är förklaringen till nedgången i pro-

duktivitetstillväxten i USA.

Vad kommer då att känneteckna den typ av arbetsorganisation som kommer efter den nuvarande? På denna punkt är GER påtagligt vaga. De menar i varje fall inte att man får en ny homogenisering av arbetet utan att resultatet blir en segmentering men i andra former än de nuvarande.

Några kommentarer

Det finns olika invändningar att göra mot GER:s vittomfattande analys. Det är svårt att få konsistenta tidsserier över produktivitetstillväxt och segmentering och för många av de förändringar som de önskar undersöka finns endast fallstudier. Det är också svårt att klart belägga förekomsten av långa cyklar och än svårare att väga olika förklaringar mot varandra. Det finns emellertid skäl

⁴ Reich [1981] behandlar denna typ av uppdelning i ett nyligen publicerat arbete.

att ta fasta på de positiva sidorna av deras studie: det långa perspektivet, försöket att binda samman utvecklingen på makro- och mikronivån och deras behandling av de institutionella faktorerna. Av speciellt intresse är att de till skillnad från tidigare teorier om långa vågor, sätter organisationen av arbetet och arbetsmarknaden i centrum och gör det genom en analys av såväl företag och arbetare som deras resp organisationer. Det har länge funnits en tendens att negligera organisationernas inverkan på den ekonomiska utvecklingen.⁵

Det här recenserade arbetet behandlar utvecklingen i USA. Det finns betydande skillnader mellan den ekonomiska utvecklingen i USA och Sverige. De båda inledande faserna går dock att återfinna i Sverige också, dvs såväl den inledande industrialiseringen och bildandet av en arbetsmarknad som homogeniseringen av arbetskraften.⁶ Det finns också drag i den senare utvecklingen som överensstämmer — en längre period av arbetsfred, ökad differentiering av arbetsuppgifter och ökad tonvikt på interna arbetsmarknader. Organisationerna är emellertid i större utsträckning än i USA (och i än högre grad än i England) industribaserade och inte yrkesbaserade, vilket kan innebära en större rörlighet i varje fall inom företagen. Den svenska arbetsmarknaden är också organiserad i mycket högre grad än den amerikanska. Det är därför inte säkert att svaren på krisen blivit och blir desamma. I Sverige har de interna arbetsmarknaderna och med GER:s terminologi segmenteringen troligen stärkts under denna period. Den fackliga organisationsgraden har inte heller som i USA tenderat att minska utan istället har allt fler grupper blivit fackligt aktiva och organiserade.

Studien behandlar främst varuproduktion inom den privata industrin. En allt större andel av arbetskraften har emellertid kommit att arbeta inom den offentliga sektorn och är sysselsatt inte med varu- utan med tjänsteproduktion. Det manuella arbetet tenderar att utgöra en allt mindre andel också inom industrin. Är den arbetsorganisation som

främst utvecklats för varuproduktion effektiv vid tjänsteproduktion? Är det kanske så att en ny produktionsökning — en ny uppgångsperiod — i första hand måste baseras på förändringar av teknik och arbetsorganisation för tjänsteproduktionen?

Från forskningssynpunkt finns det också några slutsatser att dra. För det första bör ekonomer mer uppmärksamma vad som bestämmer utvecklingen av arbetsorganisationen på företagsnivå och vilka konsekvenser som följer på olika typer av organisation. För det andra bör ökad uppmärksamhet ägnas åt vilka ekonomiska effekter organisationerna på arbetsmarknaden har.

Professor *Eskil Wadensjö*
Institutet för social forskning

Referenser

- Berger, S. och Piore M. J., [1980], *Dualism and Discontinuity in Industrial Societies*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Cain, G., [1976], "The Challenge of Segmented Labor Market Theories to Orthodox Theory: A Survey". *Journal of Economic Literature*, Vol 14.
- Doeringer, P. B. och Piore, M. J., [1971], *Internal Labor Markets and Manpower Analysis*. Lexington, Mass. D. C. Heath.
- Edwards, R., [1979], *Contested Terrain. The Transformation of the Workplace in the Twentieth Century*. London: Heinemann.
- Korpinen, P., [1981], *Kriisit ja pitkät sykliit* (Kriser och långa konjunkturvägar). Helsinki, Työväen Taloudellinen Tutkimuslaitos.
- Olson, M., [1982], *The Rise and Decline of Nations. Economic Growth, Stagflation and Social Rigidities*. New Haven, Yale University Press.
- Olsson, L., [1980], *Då barn var lönsamma*. Stockholm, Tiden.
- Reich, M., [1981], *Racial Inequality. A Political-Economic Analysis*. Princeton, N. J., Princeton University Press.
- Wachter, M., [1974], "Primary and Secondary Labor Markets: A Critique of the Dual Approach". *Brookings Papers on Economic Activity*, Vol 3.
- Williamson, F. (ed.) [1981], *The Dynamics of Labour Market Segmentation*, London Academic Press.

⁵ Ett markant undantag är Olson [1982].

⁶ Olsson, [1980] behandlar förändringen av teknik och arbetsorganisation inom tre olika industrier under slutet av 1800-talet i Sverige. Där visas hur yrkesarbetarna och den oskolade arbetskraften får mindre betydelse jämfört med den skolade (semi-skilled).